THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST - Telephones: TRINITY 6830-6831
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.

וואס אנדערע אידישע שטעט זאגען וועגען סכסוך אין טאראנטא

מיר האבען געמיינט, אז דער שוחטי עופות סכסוך איז א לאקאלע זאך, א זאך וועלכעס אינטערעסירט בלויז טאראנטא, און אז דער קאמף איז צווישען די שוחטים, וועלכע סטרייקען, און די עופות סוחרים. זעגען מיר אבער איבערראשט געווארען, ווען מיר האבען געלייענט אין ווייניפּעגער "דאס אידישע וואָרט" אן עדיטאריעל פון מאנטאג דעם 7־טען סעפּטעמבער, אין וועלכען עס ווערט צווישען אנדערעס געזאגט:

"עס איז אונזער איינדרוק, אז טאראנטא וואלט זיך געקענט באריכטען מיט דער "טשעמפּיאנשיפּ" אויף דעם געביט פון בשר כשר מחלוקת. דארטען, זעהט אונז אויס, עקזיסטירט א פערמאנענטער קריעגס־צושטאנד אויפ'ן בשר כשר פעלד, וואס רייסט זיך איבער בלוט פון צייט־צו־צייט מיט א וואפענשטילשטאנד, ביז די צדדים כאפּען איבער דעם אטעם, כדי דערנאך צו באגייען די שלאכט מיט פרישע כחות און באגייסטער ענערגיע . . .

"געוויס זענען דא אין טאראנטא, ווי אין אלע אנדערע אידישע קהלות ערנסטע און עריליכע כללי־טוער. וואס זוכען צו מאכען א סוף צו די פרובלעמע בשר כשר מחלוקת און אנווענדען די פארשווערדעטע קהל'שע כחת אויף קאנסטרוקטיווע געביטען. געוויס איז דער דורכשניטליכער איד אין טאראנטא, ווי אין אנדערע אידישע ישובים, ניט שולדיג פאר די מחלוקת און ער ווערט אין זיי אריינגעצויגען איבער גזאלד.

"אבער, אין טאראנטא, אויך ווי אין אנדערע אידישע קהלות, זענען דא אויך אינטרעסאנטען און זוכער, פון לעבסט־נוצען, וואס געפינען אויפ'ן בשר כשר געביט א גוט פעלד פאר זייער טעטיגקייט — און קיין סך אזעלכע זענען נאר ניט גוטיג אויף צו "פארקאכען א קאשע" און צו געפינען אונטערשטופּער און מיטהעלפער איז אויך ניט אזא שווערע זאך. און אז מען קומט צו אן עולם, וואס האט אליין קיין צייט ניט אריינצטראכטען זיך אין אזעלכע זאכען, מיט לאזונגען פון אשר און מיט קאמף רופען געגען כלומרשט'דיגע באריסער, איז ניט שווער מיטצושלעפּען אויף דעם עולם און אריינציהען אים אין קאמף...

"אפשר זענען די אינטרינאנטען אין טאראנטא אביסעל גרעסער אין צאָל, און אפשר זענען זיי פּשוט פעהיגער. יעדענפאלס, אלע פאר־זוכען איינצואָרדענען דארטען דעם בשר־כשר ענין, כדי אויסצומיי־דען סכסוכים און מיסברויכען, ברענגען ניט קיין רעוולטאטען, און איצט שטעהט די טאראנטאער אידישע קהלה אין מיטען פון א פאר־ביטערטען בשר־כשר קאמף מיט סטרייקענדע און סטרייק־ברעכענדיגע שוחטים, מיט מאסענפּראָטעסטלונגען, קאנפערענצען און סאקראלען".

דאס שרייבט א אידישע צייטונג, וועלכע דערשיינט אין ווייניפּעג און ניט אין טאראנטא.

מילא. דער "זשורנאל", זאגען די שרייבער, האט זיך "פארקויפט" צו דער קהלה פאר אן אוצר מיט גאלד. אבער פארוואס זאל "דאס אידישע וואָרט", וועלכע געפינט זיך אזש אין ווייניפּעג טאדלען די טומעל־מאכער, ווייסען מיר ניט. סיידען די "מעכטיגע גאלדענע" האנט פון דער טאראנטער קהלה האט אויך ווייניפּעג דערגרייכט און האט אויך אָפּגעקויפט די דארטיגע אידישע צייטונג.

פארשטעהט זיך, אז "דאס אידישע וואָרט" אין ווייניפּעג איז ניט באקאנט מיט אלע פאזען פון דעם סכסוך אין טאראנטא. אבער די רעדאקציע זעהט שוין פון די נייעס, וועלכע גרייכען אהין, אז די שרייבער ווילען עפּעס פארדעקען, אז ניט אומזיסט נעמען זיי זיך אן די קריוודע פון די אריסע מאסען.

אויף ווי ווייט דער שוחטים סטרייק געגען די "טשיקען דילערס" (עופות סוחרים) איז א גערעכטער, קען מען אויך זעהן פון דעם:

מיטוואך האט דער "זשורנאל" אָפּגעדרוקט אויף דער ערשטער זייט א דערקלערונג. אז דער "זשורנאל" האט ניט אנטזאגט קיין אנאנסען פון דעם צווייטען צד. דער "זשורנאל" האט עפענטליך דערקלערט, אז ער וועט אָנגעמען א סטייטמענט פון דעם צווייטען צד, אבער דער צווייטער צד האט זיך אפילו ניט געוויזען. ער איז גלייך געבליבען שטיל.

וואס זשע איז געשעהן?

כל זמן דער "זשורנאל" האט ניט געענטפערט אויף די פארלוימדונגען האט מען געקענט קלאפּען אין גרויסען פויק און שרייען:

"דער "זשורנאל" איז פארטייאיש. ער האט זיך פארקויפט צו דער קהלה, צו די שוחטים, צו די רבנים און צו וואס ניט? דאס איז געווען א מיטעל צו אויפרייצען געמיטער, צו באהאלטען זיך אונטער א מאנטעל פון "קאזאק הנגזל".

קוים איז אבער דער "זשורנאל" ארויס און קלאר געזאגט:

"ווי קאל יער בלאָף". מיר נעמען אייערע דערקלערונגען, אייערע אנאנסען, און קיינער האט זיך ניט אָפּגעריפען. איבער 24 שטונדען זענען אריבער זייט די פארוואלטונג פון "זשורנאל" האט די דערקלערונג געמאכט און קיינער האט זיך ניט אָפּגערופען.

וואלט דער צווייטער צד זיין געדעכט, וואלט ער באמת געהאט מענות, מיט וועלכע ער קען ארויס עפענטליך, פארוואס זשע זיך באהאל־טען אין שאטען? פארוואס ניט ארויסקומען אָפען און זאגען:

"דאס זענען אונזערע פאדערונגען, און זאל דאס פאלק משפט'ן ווער עס איז געראכט, און ווער איז אומגערעכט".

מיר האבען קיין מורא ניט צו ווידערהאלען נאכאמאל און נאכאמאל אין צום קונדערטסטען מאל, אז מיר פאדערען פאר די שוחטי עופות דאס רעכט צו זיין ארגאניזירט. די שוחטים זאלען באקומען דעם פולען פרייז, וועלכען דער קאנסומער צאלט פאר שעכטען אן עוף, דאס הייסט די פולע פינף סענט.

די שוחטים זאלען זיין אונאבהייניגיג פון די עופות סוחרים (טשי־קען־דילערס).

די שוחטים זאלען באהאנדעלט ווערען ווי מענשען.

וואס וויל דער אנדער צד?

מיר ווילען אויך קאנסטאטירען דעם פאקט, אז דער יעצטיגער סכסוך אין טאראנטא האט שוין אויך דערגרייכט די אנדערע אידישע קהלות אין קאנאדע, אזוי ווייט מערב ווי ווייניפּעג, און דאס ברענגט דעם אידישען ישוב אין טאראנטא קיין כבוד ניט.

מיט רעכט באמאנט "דאס אידישע וואָרט", אז טאראנטא איז גר־וואָרען דער "טשעמפּיאָן" פון בשר־כשר קאנאדאלען, ווייל פאר דער אויסער־ער וועלט זעהט עס שוין באמת אויס, אז אין טאראנטא האבען די אידען קיין אנדער ארבייט ניט, ווי נאר פירען מחלוקת.

דער ארבייטרישען קאמיטעט האט פארגעלייגט א מיטעל־וועג פאר שלום, וועלכען דער צווייטער צד האט צוריקגעוויזען. דער קאמיטעט האט פארגעלייגט, אז אויסערע רבנים, ניט פון טאראנטא, זאלען דעם סכסוך אויסגלייכען. דער צווייטער צד האט עס צוריקגעוויזען.

פארוואס?

פון וועלכען זייט מען זאל אויף דעם סכסוך ניט קוקען, שטעהט דער צווייטער צד אין וועג, ווייל ער וויל ניט קיין שלום. פאר אינטרינאנטען לוינט זיך קיין שלום ניט. די דאזיגע אינטרינאנטען זענען עס דאָ וועלכע שלעפען דעם גוטען נאמען פון דער אידישער טאראנטא אין בלאמע.

שרייבעריי

פון יצחקי

א גאנץ לעבען האט חיים־בער דער בויער געזעגט קלעצער. אין מיין אלטען, היימישען שטעדטעלע, נאר ווען ער איז געווארען אלט, געברוכט און קראנק, און קיין כוחות זיינען מעהר ניט געווען פאר אזעלכע שווערע מלאכות איז חיים בער געווארען א מלמד.

אזעלכע מלמדים זיינען ביי אונז אין שטעדטעל געווען א סך און דאריבער טאקי האט דאס גאנצע לעבען מלמדות דארט גע־טויגט אויף אכצעהן טויזענט כפרות.

פונדעסטוועגען האט חיים־בער דאך געקענט עברי און דאוונען האט ער גע־ראוועגט ווי א וואסער, האט ער מיט די תלמידים זיינע געקענעלט אזוי פיעל ווי־פיעל ער האט אליין געקענט, און אויב זיינע תלמידים זיינען פון זיינע הענט ניט ארויסגעקומען קיין גרעסערע קענערס ווי ער, האבען זיי לכל־הפחות געקענט אזוי פיעל וויפיעל ער אליין.

* * *

איך האב עס דערצעהלט אנטקעגען דעם באריכט וועלכער איז די טעג געקומען פון פאריז אז דער געוועזענער שפּאנישער קעניג וועלכער פראוועט איצט גלות אין פראנקרייך, האט באשלאָסען אז: —

אזוי ווי קיין ארבייט איז ניטא וואס צו טאן, און ער ווערט ממש משוגע פון כאפּען פליגען, על כן דארף מען זיך נעה־מען צו שרייבען א בוך...

די געוועזענע רומעניש קעניגין מאריא האט אויך געטאן דאס זעלבע. און דער געוועזענער פּרעזידענט פון די פאראייניג־טע שטאאטען טוט עס היינט אויך.

קלינגט עס ניט עהנליך צו דער זעל־בער מעשה מיט חיים בער דעם בויער, וועלכער האט דאס גאנצע לעבען זיינס געזעגען קלעצער און ווען ער איז אויף דער עלטער געבריכט געווארען, איז ער געווארען א מלמד?

מיט די געוועזענע קעניגען און פּרע־זידענטען איז כמעט אויך דאס זעלבע. אזוי שנעל ווי זיי ווערען "געוועזענע" כא־פען זיי זיך גלייך צו דער פען.

און וואס שרייבען זיי ניט?

טאמער ווילט איהר ראמאנען, איז ראמאנען; פּאָליטיק איז פּאָליטיק; רעלי־גיע איז רעליגיע. און וואס דען ניט? נאר פּונקט ווי אונזערע אידישע שריי־בער פון די פּראָווינציעלע צייטונגען וועל־כע מוזען זיין געאיבט אויף אלע זשורנא־ליסטישע געביטען . . .

* * *

איך טראכט, אז ווען איך וואָלט פּרינ־ציפּעל ניט געווען אזא פארביסענער שונא פון קרוינען וואָלט איך שוין בעסער מסכים געווען אז אלפּאָנזאָ זאל צוריק איבערנעה־מען די שפּאנישע קרוין, אבי ער זאל צור־רוח לאזען "אונזער", ניסטשאסטנע פון נעבאך.

זינט איך בין געווארען א פּראָפעס־יאנעלער שרייבער, פיהל איך זיך טיפּע באליידיגט, ווען עמיצער פארשווערט אונ־זער "פען". עס טוט מיר באמת וועה צו זעהן אז יעדער "געבריכטער" געוועזענער קעניג אדער פּרעזידענט, כאפּט זיך גלייך צו דער פען.

און וואו איז פאראנטוואָרטליכקייט?

פרעג איך. וואס זשע, עס איז שוין הפקר פעטרישהע? ווי האט אנומעלט געזאגט דער "וועלט באריהמטער" קאָלומניסט פון ניו יארקער "טאג": — "שרייבעריי איז איינע פון די לייכטסטע זאכען, נאר מען דארף עס קענען".

אזא יאהר אויף מיר ווי ער איז געד־רעכט.

מיט א פּאר וואָכען צוריק באגעגנען איך לעבען לייבאר־ליסעאוס א איד א לאנדסמאַן.

"וואס מאכסטו?" פרעג איך איהם.

"שלעכט!" ענטפערט ער.

"וואצימערער?"

"ניטא קיין ארבייט," זאגט ער מיט טרעהרען אין די אויגען, און ער ניט דערביי צו: "ניט אנדערש אז איך וועל מוזען ווערען א שרייבער".

אפשר איז עס ביי איהם געווען אזא געלונגענער שפּאס, אבער איך בין זיכער אז דער דאזיגער איד (אנטשולדיגט: דער לאנדסמאן) איז ביי זיך פולשטענדיג אי־בערצייגט, אז ווען ער זאל זיך נאר ניט שעהמען פאר גאט און פאר לייטען, וואָלט ער מארגענדיגען טאג, איינגאנצען "גע־בראָפּעט" די מאשין, מיט די קלאוקס, מיט'ן פּאָרמאן, מיט'ן באס און מיט דער "יוניע" און וואָלט זיך געגומען צו דער פען.

און פארוואס טאקי זאל ער ניט ווע־רען קיין שרייבער? וואס, ער האט אין דער היים ניט געלערענט "אלף־בית" ביי יאקעלע דעם מלמד?

איך קען א אידען דא אין טאראנטא, וועלכער קאן א גאנצען אידישען וואָרט ניט אָנשרייבען. וואס איז שייך די טעכ־נישע זייטן פון שרייבעריי הויבט ער גארניט אָן צו וויסען און פון דעסטוועגען, טראגט ער זיך ארום מיט א סך פליגען אין נאז...

* * *

אט אזוי זיינען זיי אלע. די געוועזע־זענע הענינגע, פּרעזידענטען, קעניגינס און לאנדסלייט, אזוי שנעל ווי עס ווערט ביי

אידען ביים קאנאדער פּאציפיסען ברעג

קאנאדער צייטונגען איבערן גאנצען לאנד זיינען לעצטענס געווען פול מיט א "פּיטשור". דאס זיינען געווען באשרייבונ־גען, געווידמעט דער קאנאדער פּאציפּי־שער פראָווינץ, וועלכע האט געפייערט א וויכטיגען נאציאנאלען יובילײ. עס איז געווארען זעכציג יאהר ווי בריטיש קאָ־לאָמביע האט זיך אָנגעשלאָסען אין דער דאָמיניאָן און דערמיט געהאָלפען אויס־ברייטערען און פארשטארקערען דעם בונד פון דער קאָנפעדעראציע. און ביי אָט דער געלעגענהייט האט מען דערצעהלט וועגען דער באַרייטונג און וויכטיגקייט פון יענער פּראָווינץ, וועגען איהר געאָגראפּי־שער לאגע, נאטור אוצרות, אינדוסטריעס אנטוויקלונג, און וועגען איהר ארט אין קאנאדער לעבען בכלל.

און אין די אלע זאכען וואס מען האט וועגען אָנהר געשריבען איז דאך ניט געווען קיין גוזמא. בריטיש קאָלאָמביא איז די וויכטיגסטע קאנאדער פּראָווינץ. זי איז איהר פענסטער צום אריענט, וואס לינט צושפּרייט ביים רויגען ברעג פון פּאציפיש אָלעאַן, ארומגעפלאָכטען פון נאַטירליכע האפענס, און איז פון דארטען אויספארבונדען מיט די גרויסע צענטערס און פונקטען פון דער וועלט. זי איז באַ־שאנקען מיט א סך נאטירליכע ריכקיי־טען און איז א לאנגע צייט געווען די גאלד גרוב פון בריטישע קאָפּיטאליסטען, וועלכע האבען זיך אהין געהאט א לאָז געטאן צו עקספּלואטירען איהרע אומדער־שעפּליכע זאפּאסען פון שטיינקוילען, מע־טאלען, מינעראלען, וואלד און אנריקולטור רעלע אוצרות. אין דער אלגעמיינער אנט־ווילקלונג פון לאנד שפּעלט זי א גרויסע ראָל, און איז היינט פער קאָפּ פון באַ־פעלקערונג פאקטיש די רייכסטע קאנא־דער פּראָווינץ.

עס וועט דערפאר זיין אינטערעסאנט אביסעל צו דערצעהלען אויך וועגען די אידען פון בריטיש קאָלאָמביע, און וועגען דעם ארט, וואס זיי פאַרנעהמען אין איהר געשיכטע און ביז היינטיגער אנטווי־קלונג. פאר פיעלע, גלויבען מיר, וועט גע־וויס זיין א נייעס צו הערען, אז אידען האבען דארטען אמאָל געשפּיעלט א נאר גרויסע ראָל, אז זיי זיינען דאָרט געווען די פּאָנערען, די בויער, די וואס זיינען גענאנגען פאראויס און האבען אויסגע־טראטען דעם וועג פאר אנדערע.

ווען זיינען זיי צום ערשטען מאָל אהין געקומען? אין דער איינגענער צייט, נאטירליך, וואס אלע "ווייסע" — ווען עס האט פון סאן פראנציסקא אויס זיך דער יובילײ פון בריטיש קאָלומביע — האט אין פּאציפּישען טייל פון קאָ־נאדע עקזיסטירט א אידישע קאָלאָניע אין זעכצעהנטען יאהרהונ־דערט? די מערקווירדיגע טהעאריע פון א קאנאדער היסטאריקער. — די אידישע פּיאָנערען דארטען. — אידישע נעמען דורכגעפלאָכטען מיט דער געשיכטע פון יענער פּראָווינץ. — דער אָפּענהיימער מאָ־נומענט אין וואנקאָווער.

פון ג. זאק.

דער יובילײ פון בריטיש קאָלומביע נאדע עקזיסטירט א אידישע קאָלאָניע דערט? די מערקווירדיגע טהעאריע פון א קאנאדער היסטאריקער. די אידישע פּיאָנערען דארטען. — אידישע נעמען דורכגעפלאָכטען מיט דער געשיכטע פון יענער פּראָווינץ. — דער אָפּענהיימער מאָ־נומענט אין וואנקאָווער.

נעהאט אהין אָנגעפאנגען דער געלאף צו זוכען גאָלד. פאראן אבער אן אינטערע־סאנטע מיינונג אז אידען זיינען אהין גע־קומען נאך פריהער ווי אלע, אז זיי זיי־נען בכלל געווען די ערשטע אריינצודרינ־גען אין יענער געגענט.

די דאזיגע מיינונג איז די מערק־ווירדיגע טעאריע וואס א קאנאדער גע־שיכט־פאָרשער האט ניט לאנג ארויסגע־זאגט. דאס איז, אז אידען האבען זיך גע־פונען אין בריטיש קאָלאָמביא נאך מיט הונדערטער יאהרען צוריק. עס איז מאָרגע וואס ער באנוצט זיך וועגען זיי מיט די זעלביגע סברות, מיט וועלכע מארק לעס־קארבא, דער ערשטער היסטאריקער פון ניי פראנקרייך, איז אין אָנהויב פון זיי־בעצעהנטען יאהרהונדערט ארויסגעקומען. דער געשיכטפאָרשער וועלכען מיר מיינען איז דער באוואוסטער קאנאדער היסטאריי־קער ברוס א. מעקפּעלווי, פון בריטיש קאָ־לאָמביא. וועלכער ציינט אויף, אז אידען זיינען געווען די ערשטע צו באטרעטען יענער פּראָווינץ, און אז א אידישע קאָלאָ־ניע זאָל דארטען האבען עקזיסטירט נאך פאר דער דיבעצעהנטען יאהרהונדערט.

ביידענס אויספיהרען זיינען עהנליך און כאראקטעריסטיש.

מארק לעסקארבא האט געוואָלט אויפווייזען אז די אינדיאנער וועלכע ער האט אין קאנאדע געטראפען, האבען גע־שטאמט פון די עשרת השבטים. ער האט עס געדרוקט פון די זיטען און מנהגים וואס ער האט ביי זיי באמערקט, און פון די העבריישע ווערטער וואס האבען זיך דורך געוואָרפען אין זייער שפּראך. מעק־עלווי געהט נאך ווייטער, אדער אנטווי־קלט וועגענגאנגען דעם עהנליכען גערעאנס א סך ברייטער. זיין טעאריע איז, אז אי־דען האבען זיך באזעצט ערגעץ אויפ'ן צפון ברעג נאך פאר דעם יאהר 1600 פון דער קריסטליכער צייטרעכענונג, און אין א גאנץ היבשער צאָהל. אריבערגעקומען זיינען זיי פון כינע, אזוי גלויבט ער, און זיי האבען אין בריטיש קאָלאָמביא פאַרמירט א גאנצע קאָלאָניע.

אזא קאָלאָניע האט דארט עקזיסטירט א לאנגע צייט און האט זיך אייגענע צייט־טונג גאלטן. פאראן אבער אן אינטע־רעסאנטע סברא איז דאס, און ווער קאָן דען זאגען, אז דאס איז בלויז א סברא? וועגענסטעגס וועגען אזעלכע סברות זענען דא געווייסע באהאלטענע געפיהלען, און אפּעלירען צו אונזער פאנטאזיע וואס איז געוואוינט אומעטום צו זוכען פאַרלאָרענע אידען.

דערפאר אבער האבען אידען אין בריטיש קאָלאָמביא אמאָל באמת פאַרנו־מען א וויכטיג אָרט, און זיינען געווען די ערשטע אין אונדוסטריע, האנדעל, פּאָלי־טיק, און אין לעבען בכלל. אריבערגעקומען מען אהין צוגלייך מיט אלע פּיאָנערען, סוף פון די פּופּציגער יאהרען, האבען זיי אין יענעם טייל קאנאדע, וואו עס געפי־נען זיך היינט לערך בלויז א צוויי טויזענט אידישע נפשות, דערגרייכט א הויכע שטופע פון פּראָמינענץ. די פריע גע־שיכטע פון יענער פּראָווינץ איז פאקטיש דער אונטערשייד איז פון די אויף וועלכע מען צאָהל פון צאָהלען. דאס איז אין בעאבאכטונגען. דאס מיינט ווי הויך דער פּראָצענט זאָל זיין אין בריטיש קאָלומביע, אז דער גרויסער פּראָצענט פון סאן פראנציסקא. די ערשטע צווישען זיי זיינען געווען די ברידער נאטפּריד, קאָרל, דוד און יצחק אפּענהיימער, נעביר־טיגע פון פראנקפורט, דייטשלאנד, וועלכע האבען אין 1851 זיך אוועקגעלאָזט נאך די פאראייניגטע שטאאטען און זיינען גע־קומען קיין קאליפאָרניע. קלאנגען מכח אנטדעקען גאָלד אין בריטיש קאָלאָמביע האבען אָנגעהויבען צו דערגרייכען סאן פראנציסקא ארום 1856, און די אפּענהיי־מערס האבען דעם זעלביגען יאהר פאר־לאזען קאליפאָרניע, אוועק נאך דעם פּאַ־ציפּישען ברעג פון קאנאדע, און זיך באַ־זעצט אין וויקטאריא.

נאך די אפּענהיימערס, זיינען אין 1858 נעקומען קאדיע נאמביע, די בריידער לומבי און זעלים פראנקלין, נוסקאוו און עמיל זוטרא און אנדערע. עס האט זיך פאַרמירט א קליינער קיבוץ, און אין 1863 איז אין וויקטאריא געליינט געוואָרען מיט א סך עפענטליכען פאראד דער ווינטעל־שטיין פאר א שוהל.

צוליעב דער געאָגראפישער לאגע פון פּלאץ וואס איז אָפּגעזונדערט פון דעם צענטער פון קאנאדער אידענטום אויף א שטח פון עטליכע טויזענט מייל, האט די קליינע קהלה פון וויקטאריע ניט געקאָנט וואסען אין אלע גראַסערייס אין אונזער פאַ־ריגען מיר יעצט שרייבען, אין דער בען מיר באשרי־בען די פאַרשיעדע־נע האלב־ווילדע ראסען און האבען ארט לעבען און שפּייז, און אויף וויפיעל דאס פירט צו צאָהן פוילונג, אין דעם היינטיגען נומער מוזען מיר מאכען א סך הכל, און קו־וויסען שלום.

מען האט געמאכט ע־

און מען האט געפונען,

שפּרייטונג פון בוין פויל־

דעם זיך און איז ניט ביי

דער אונטערשייד איז פון

מען די איז פאַקטיש פון

מעגשען.

אין וואס ליגט דער ס־

(אז דאס איז דער ס־

האט עקזאמינירט, פון 1 ביז

פון די אויף וועלכע מען

באַאבאכטונגען. דאס מיינט

ווי הויך דער פּראָצענט זאָל

בייז דיעזע ראסען, איז דער

צאָהן פוילונג?

מיר מעגען זיי אלע גו־

מען. זיי לעבען צום מייסטע־

זעלבע פיזיאָלאָגישע אומש־

כמעט די זעלבע שפּייזען. ז־

וואָרפען די זעלבע לעבענס־

און פיהרען מעהר אדער

האלב בעזוטערלען עקזיסטענ־

קענען מיר געפינען עפּ־

מעס אין זייער דיעטע (שפּי־

אונז אבויספיהרען און וויי־

כע, ווייל נאך אלעמען, ווי־

לען ניט פולאָזאָפיירן: "לי־

צו עסען", אדער "עסט מע־

דער ענטפער איז אלע מאָל

און דאס איז, אז אָהן שפּיי־

לעבען, און אויך ניט פילאָז־

זאך ווייסען מיר אבער יא,

אז דער גרעסטער פאקטאר א־

לוינג איז שפּייז, און דערביי־

אויפגאבע צו געפינען אן צ־

זען שווערען פּראָבלעם, צו

מענשהייט פון דיעזען ברויט־

טען חולאת.

די פלייש מהעאר־

געוויסע פאַרשער ווי

מיליער האבען געדענקט דאס

צייהן־פוילונג האבען א שיי־

מיט דעם צווייטען; דאס מיי־

אז דער גרויסער פאַרבראוך

ביי די נאטור ראסען אין פא־

ליך פאר זייער בעפרייאונג

קראנקהייטען.

אבער, ווען מען בעט־

פראגע פון אנאנדער פ־

קומט זיך נאר אנאנדער

אויב פלייש זאָל יא האבען ע־

מיט צייהן, קען מען נאר נ־

נעהמען אלעס א פאקט, און

דערמאָהנטע טעאריע בלייבט

מעז געהט צו סליחות

(פעליעטאָן)

פון מ. אינדיטין.

ווען עס הויבען זיך אָן די סליחות־טעג און איך הער ווי מען זאגט "מען דארף געהן צו סליחות" ווערט מיר עפּעס קאלעמטנע אויפ'ען הארצען. איך פיהל, אז עפּעס איז ניט דאסיג, עפּעס איז אנדערש, ווי עס דארף זיין...

אמאָלינע יאהרען פלעגט מען צו סליחות ניט געהן. אמאָלינע יאהרען פלעגט מען אויפשטעהן צו סליחות. געהן געהט מען צו א "שאָו", געהן געהט מען אין טעאָטער, אין א מואווי, צו סליחות אבער פעדערט מען זיך, מען שטעהט אויף אין מיטען דער נאכט, פונקט דא־מאלסט, ווען די אויגען קלעפּען זיך צום שלאפען, ווען מען וויל נאָך ליגען אויף דער ווייכער פערענע, צוגערעקט מיט דער ווארימער קאָלדרע. אבער מען פיהלט דעם חוב, מען ווייס, אז מען דארף צו עפּעס זיך דערשלאָגען, איז מען מקריב דעם שלאף, פאַרציכטעט מען די ווייכע בעט, פאַרקוקט מען דעם קערפּערליכען פאַרגעניגען און מען שטעהט אויף זאגען סליחות...

און טאמער האבען אידען מורא גע־האט, אז דער שר של שינה — דער מלאך פון שלאף וועט אָפּטאָן אימיצען א שטוקע, וועט אָנווארפען אביסעלע מעהר שלאף און מען וועט זיך, חלילה, פאר־שפּעטיגען, האט מען זיך באַוואָרענט מיט א שמש, וועמענס אויפגאבע עס איז געווען זיך אנצוטאָן די ברייטע יוכטאווע שטיוועל, וואס זענען געווען גוט דורכגע־ווייקט מיט "טראָן" — אזא שמעקעריגע פעטקייט, וואס האט זיך געלאָזט הערען פאר אמוויינינגסטענס צוויי וויארסט — און ארומצוגעהן אין די בלאָטעס פון הויז צו הויז און אָנקלאָפּען אין לאָדען: — "שטעהט אויף לעבודת הבורא, שטעהט אויף צו סליחות". געגען דעם שמש מיט די יוכטעוועטע שטיוועל, האט שוין אפילו דער שר של שינה קיין עצה זיך ניט געקענט געבען און אידען פלעגען זיך ארויסכאפּען פון די בעטען און אויס־שטעהן צו סליחות. דער מאן האט שוין דאן אויפגעוועקט די ווייב, זיי ביידע, זייערע קינדער, און מען האט זיך געלאָזט אין שוהל אריין זאגען סליחות...

זיי עפּעס "דאָסיג" כאפּט מען זיך גלייך צו דער פען — פונקט אזוי ווי מען פלעגט זיך אמאָל כאפּען צו פאַרקויפען אינשר רענס . . .

היינט, רבותי, שטעהט מען מעהר צו סליחות ניט אויף. היינט געהט מען צו סליחות. ביז צוועלף א זייגער איז מען סיי ווי סיי אויף, ווער עס לערענט דעם "קליינעס ש"ס"... ווער עס פאַרבריינגט זיך אויף אן אנדער אופן און אים צוועלף א זייגער געהט מען זיך דורך אין שוהל אריין ווי להבדיל צו א מידרעש שאו...

עס קען זיין, אז מען דארף דאס ניט אויסזאגען, מען דארף פאַרמאכען די אויגען און שווייגען, אבער אזוי ווי איך זאג דאס ניט אין דער פאַרמע פון מיסר, נאר מאך א פאַרגלייך, שאדעט עס ניט, כדאי זיך אביסעל צו דערמאָנען...

און ווען מיר ריידען שוין פון סליחות דוכט זיך מיר, אז היינטיגע יאהרען דארף מען נאר קיין סליחות ניט זאגען אויך. אמאָל האט מען באַדאַרפט זאגען, אויסרעכענען חטאים, זיך קלאפּען אין הארצען אויף זינד וואס מען איז באַגאַנ־גען, היינט דוכט זיך מיר זענען די חשבונות אזוי פאַרפּלאָנטערט, אז עס איז שווער אויסצוקריכען, און עס בלייבט נאר איבער צו זאגען א קורץ ווערטעל...

ביי אונז אין שטעדט געדענק איך אין אמאָל געקומען און באַזעצט זיך אָן אַלטער שניידער און ניט אויסגערעדט זאָל זיין א גרויסער עס הארץ. ארבייי־טען האט ער שוין ניט געקענט, איז ער געזעסען אין שוהל און געזאגט תהילים, ווייזט אויס, אז זיצען א גאנצען טאג און איבערזאגען דעם תהילים איינינג מאָל איז איהם געווארען לאנגווייליג, האט ער זיך גענומען אריינקוקען אין א גאנצע צייט געלעבט צווייען מייל, האט די שפּרינגליכע איינוואוינער, אבער זיינען שפּעטער פאַרשוואונדען, איבערלאָזענדיג נאָך זיך בלויז געוויסע סכנים. דאס אלץ פאַרשטעהט זיך, איז ניט מעהר ווי טעאָ־ריע און ווי א סברא, אבער אן אינטע־רעסאנטע סברא איז דאס, און ווער קאָן דען זאגען, אז דאס איז בלויז א סברא? וועגענסטעגס וועגען אזעלכע סברות זענען דא געוויסע באהאלטענע געפיהלען, און אפּעלירען צו אונזער פאנטאזיע וואס איז געוואוינט אומעטום צו זוכען פאַרלאָרענע אידען.

דערפאר אבער האבען אידען אין בריטיש קאָלאָמביא אמאָל באמת פאַרנו־מען א וויכטיג אָרט, און זיינען געווען די ערשטע אין אונדוסטריע, האנדעל, פּאָלי־טיק, און אין לעבען בכלל. ארבערגעקומען מען אהין צוגלייך מיט אלע פּיאָנערען, סוף פון די פּופּציגער יאהרען, האבען זיי אין יענעם טייל קאנאדע, וואו עס געפי־נען זיך היינט לערך בלויז א צוויי טויזענט אידישע נפשות, דערגרייכט א הויכע שטופע פון פּראָמינענץ. די פריע גע־שיכטע פון יענער פּראָווינץ איז פאַקטיש דער אונטערשייד איז פון די אויף וועלכע מען צאָהל פון צאָהלען. דאס איז אין בעאבאכטונגען. דאס מיינט ווי הויך דער פּראָצענט זאָל זיין אין בריטיש קאָלומביע, אז דער גרויסער פּראָצענט פון סאן פראנציסקא. די ערשטע צווישען זיי זיינען געווען די ברידער נאטפּריד, קאָרל, דוד און יצחק אפּענהיימער, נעביר־טיגע פון פראנקפורט, דייטשלאנד, וועלכע האבען אין 1851 זיך אוועקגעלאָזט נאך די פאראייניגטע שטאאטען און זיינען גע־קומען קיין קאליפאָרניע. קלאנגען מכח אנטדעקען גאָלד אין בריטיש קאָלאָמביע האבען אָנגעהויבען צו דערגרייכען סאן פראנציסקא ארום 1856, און די אפּענהיי־מערס האבען דעם זעלביגען יאהר פאר־לאזען קאליפאָרניע, אוועק נאך דעם פּאַ־ציפּישען ברעג פון קאנאדע, און זיך באַ־זעצט אין וויקטאריא.

נאך די אפּענהיימערס, זיינען אין 1858 נעקומען קאדיע נאמביע, די בריידער לומבי און זעלים פראנקלין, נוסקאוו און עמיל זוטרא און אנדערע. עס האט זיך פאַרמירט א קליינער קיבוץ, און אין 1863 איז אין וויקטאריא געליינט געוואָרען מיט א סך עפענטליכען פאראד דער ווינטעל־שטיין פאר א שוהל.

צוליעב דער געאָגראפישער לאגע פון פּלאץ וואס איז אָפּגעזונדערט פון דעם צענטער פון קאנאדער אידענטום אויף א שטח פון עטליכע טויזענט מייל, האט די קליינע קהלה פון וויקטאריע ניט געקאָנט וואסען אין אלע גראַסערייס אין אונזער פאַ־ריגען מיר יעצט שרייבען, אין דער בען מיר באשרי־בען די פאַרשיעדע־נע האלב־ווילדע ראסען און האבען ארט לעבען און שפּייז, און אויף וויפיעל דאס פירט צו צאָהן פוילונג, אין דעם היינטיגען נומער מוזען מיר מאכען א סך הכל, און קו־וויסען שלום.

מען האט געמאכט ע־

און מען האט געפונען,

שפּרייטונג פון בוין פויל־

דעם זיך און איז ניט ביי

דער אונטערשייד איז פון

מען די איז פאַקטיש פון

מעגשען.

אין וואס ליגט דער ס־

(אז דאס איז דער ס־

האט עקזאמינירט, פון 1 ביז

פון די אויף וועלכע מען

באַאבאכטונגען. דאס מיינט

ווי הויך דער פּראָצענט זאָל

בייז דיעזע ראסען, איז דער

צאָהן פוילונג?

מיר מעגען זיי אלע גו־

מען. זיי לעבען צום מייסטע־

זעלבע פיזיאָלאָגישע אומש־

כמעט די זעלבע שפּייזען. ז־

וואָרפען די זעלבע לעבענס־

און פיהרען מעהר אדער

האלב בעזוטערלען עקזיסטענ־

קענען מיר געפינען עפּ־

מעס אין זייער דיעטע (שפּי־

אונז אבויספיהרען און וויי־

כע, ווייל נאך אלעמען, ווי־

לען ניט פולאָזאָפיירן: "לי־

צו עסען", אדער "עסט מע־

דער ענטפער איז אלע מאָל

און דאס איז, אז אָהן שפּיי־

לעבען, און אויך ניט פילאָז־

זאך ווייסען מיר אבער יא,

אז דער גרעסטער פאַקטאָר א־

לוינג איז שפּייז, און דערביי־

אויפגאבע צו געפינען אן צ־

זען שווערען פּראָבלעם, צו

מענשהייט פון דיעזען ברויט־

טען חולאת.

די פלייש מהעאר־

געוויסע פאַרשער ווי

מיליער האבען געדענקט דאס

צייהן־פוילונג האבען א שיי־

מיט דעם צווייטען; דאס מיי־

אז דער גרויסער פאַרבראוך

ביי די נאטור ראסען אין פא־

ליך פאר זייער בעפרייאונג

קראנקהייטען.

אבער, ווען מען בעט־

פראגע פון אנאנדער פ־

קומט זיך נאר אנאנדער

אויב פלייש זאָל יא האבען ע־

מיט צייהן, קען